

4918  
No. 112  
1793, 12.

DE  
A M P L I A T I O N I B V S  
I V D I C I O R V M P V B L I C O R V M  
A P V D R O M A N O S  
E X E R C I T A T I O

---

ILLVSTRIS IVRISCONSVLTORVM ORDINIS  
A V C T O R I T A T E  
P R A E S I D E  
C H R I S T I A N O D A N I E L E  
E R H A R D O

I V R I S C O N S V L T O E T A N T E C E S S O R E

A. D. XXIV. IANVAR. A. C. MDCCCLXXXIII

P V B L I C E D E F E N D E T  
I O A N N E S C H R I S T O P H O R V S S C H N E I D E R V S  
Z E T A V. H E R M V N D V R V S

---

L I P S I A E  
E X O F F I C I N A B R E I T K O P F I A N A

DE  
AMPLIATIONIBVS  
IUDICIORVM PARLIORVM  
AVD ROMANORVM  
EXERCITATIO

ILLVSTRIS IURISCONSVLTORVM ORDINIS  
AVTORITATE  
PRAESIDE

CHRISTIANO DANIELE  
ERHARDO

IURISCONSULTO ET ANTIQVARI

A. G. XXII. JANV. 4. C. MDCCCLXXIII

AVDITORE PRAESIDE  
IOANNES CHRISTOPHVS SCHNEIDERVS  
PRAESIDE

LIPSIÆ  
EX OFFICINA BREITHOFFIANÆ

---

DE

AMPLIATIONIBVS  
IUDICIORVM PUBLICORVM  
APVD ROMANOS  
EXERCITATIO

---

**P**erferutantibus nobis orbis Romani antiqui monimenta eo consilio, vt quae ratio fuerit iudiciorum potissimum publicorum apud veteres Romanos, adcuratius cognosceremus, obtulit sese locus de ampliacionibus, quem cum inter historiarum et antiquitatis interpretes alii plane neglexerint, alii leuiter tantum attigerint, peculiari autem libello, praeter Christianum Gulielm. Bosium, qui *de reis ampliatis circa illustranda Lippi loca* Lipsiae MDCCCXLIII euulgauit dissertatiunculam epistollicam, explicauerit nemo, operae pretium visum esse facturi, si hoc antiquitatis Romanae caput singulari dissertatione illustrandum nobis sumeremus.

Qua quidem in re ita versari constituimus, vt ante omnia, quid huius rei causa apud Romanos obtinuerit, non ad aliorum fidem referre, sed ex ipsis veterum auctorum fontibus haurire, interpretum vero varias sententias inter se conferre, earum vim ponderare, easque, si modo fieri possit, conciliare conemur. Cum autem disputationis nostrae tripartita sit distributio; primo capite, ampliationis quae fuerit indoles, definiendum; secundo, quos habuerit effectus, indagandum, tertio denique, quid de eius origine atque fati statui debeat, erit exponendum.

Quodsi effecerimus, vt viri docti et harum rerum intelligentes arbitri hoc antiquitatis caput a nobis illustratum et ab erroribus purgatum esse iudicent, fructum vberimum et praemium largissimum laboris suscepti consecuti esse videbimur.

Cum vero in eo potissimum cernatur studii antiquitatis utilitas atque praefantia, vt, si quae praeclare atque utiliter apud veteres instituta fuisse, viderimus, ea in nostrae aetatis emolumentum conuertere; et si quae reipublicae ciuibusque detrimento fuisse cognouerimus, ea vt nostri, exemplis nimirum maiorum moniti, fugiant atque vitent, efficiamus: nos quoque hanc omnem de ampliationis apud Romanos ritu disquisitionem eo consilio

filio instituendam esse credidimus, vt ad ferendum de huius instituti vtilitate iudicium via nobis aperiatur. Quod quidem singulari libello, alia occasione, quae propediem nobis dabitur, publice proponendo, in quo simul rituum Romanorum cum iis, quae huius rei causa nostra aetate apud nos et apud alias gentes cultiores obtinent, comparatio instruetur, declarandum reseruaus.

Licet vero, vt postea demonstrabimus, non modo in iudiciis publicis, verum etiam in priuatis, quoties iudices, sibi non liquere, declarauerant, amplius pronunciare solerent Romani, nos tamen hic publicorum iudiciorum potissimum rationem propterea habebimus, quia haec omnis disputatio partem constituit laboris ab Immortali Leopoldo II. Romanor. Imp. Augusto nobis crediti, vt scilicet iudiciorum criminalium apud Romanos rationem cum hodiernis moribus, legibus et institutis compararemus, et quae apud veteres praeclara reique naturae consentanea nobis visa fuissent, ea, quomodo nostrae aetatis moribus et hodiernarum rerum publicarum formis atque constitutionibus adcommodari possint, disquireremus.

A quo quidem negotio iucundissimo et honorificentissime nobis demandato etiam post tristissimum

Magni illius Imperatoris fatum, quo vis diuina Germania atque vniuersae Europae ingens vulnus inflexit, vt non dimoueamur, adeoque, cum omnia continua oratione comprehendere, nec aliorum officiorum sanctitas, nec rei ipsius grauitas permittat, singula capita singulis libellis academicis dilucidare nobis proponamus, praeter argumenti vtilitatem monet nos ea, quam optimi illius et desideratissimi Principis manibus debemus, reuerentia atque pietas, quam, vt iustitiae, mansuetudinis, sapientiae omnisque honestatis et virtutis decora atque ornamenta nobis cara erunt, per omnes vitae actus atque momenta sanctissime conseruabimus.

---



---

## CAPVT I

### QVID AMPLIATIO FVERIT DISQVIRITVR

---

**I**n iudiciis publicis apud Romanos hoc fuisse follemne veterum fcriptorum testimoniis docemur, vt, cum a praecone: oratores **DIXISSE** effet pronuntiatum, cui-cunque iudicum, antequam in confilium mitterentur, a Praetore tres tabulae cereae diuerfi coloris trade-rentur, quarum vna literam **C**, condemnationis, altera literam **A**, abfolutionis notam contineret, tertia vero lite-ris **N. L.** effet infcripta, quibus formula: **NON LI-QVET** indicaretur, id quod diferte ab Afconio Pedia-no ad Ciceron. Diuinat. cap. VII. et Libr. I. in Verr. cap. IX. perhibetur.

Quodfi latis fententiis iudicum diremtisque tabu-lis ma'iori iudicum numero **NON LIQVERE** adparuif-fet, praetor **AMPLIVS COGNOSCENDVM** pro-nunciauit.

Quo facto locum habuiffe dicebatur ampliatio, de cuius natura et indole paucis differere conftituimus.

Iam

Iam vero nobis hoc negotium adgredientibus offert sese istud ampliacionis vocabulum, de cuius etymologia ne leuissima quidem potest moueri dubitatio, cum a vocabulo *amplius*, quod in formula illa Praetoris erat sollemne, verbum: *ampliare*, Graecis ἀναβάλλεσθαι, ab hoc vero, teste Asconio Pedian. ad Ciceron. in Verr. Libr. I. cap. IX. deriuata fuerit *ampliatio*, graece: ἀναβολή. Quare hoc vocabulum etiam ab iis, qui purioris latinitatis laudem quaerunt, recte adhiberi, existimamus.

Diuerfis vero modis hanc rem exprimere confueverunt antiqui; mox enim *rei* ampliati dicuntur, vt ad Herennium Libr. IV. cap. XXXVI, a Lilio Libr. XLIII. cap. II. et ab Aufonio Epp. XI. III; mox *causam* ampliata, vt apud Valerium Maximum Libr. VIII. cap. I. absol. XI; mox, *amplius pronunciaſſe* iudicem *de aliquo*, vt apud Ciceronem in Verr. Libr. I. cap. XXIX. et *amplius pronunciatum* fuiſſe in Verr. L. I. cap. IX. legimus, M. Ann. Seneca vero Controuerſ. I. c. III. reum a iudicibus *in poenam* fuiſſe ampliata, et *poenam* non remiſſam, ſed ampliata, h. e. ad ſententiam definitiuam delata, dicit.

Alii de ampliacione locuturi cauſam pro effectu poſuerunt, atque ampliata fuiſſe reum his verbis indicantur:

carunt: *dixerunt iudices, sibi non liquere*, quibus verbis  
vritur Cicero pro Cluentio Auito cap. XXVIII; *negarunt*  
*iudices sibi liquere*, vti expressum legimus apud Quin-  
tilianum Declamat. CCCLXV. et apud Lucium Annaecum  
Senecam in Epistol. LXVI.

Neque in iuris Iustiniani corpore vocabula *am-  
pliare* et *ampliatio*, ea, qua nos hic vtimur, significatione,  
occurrunt; quae enim e Paulli Libr. I. sententiar. lege xl v.  
§. i. D. de re iudicat. de non amplianda poena traduntur,  
ea non de iudicii ampliatioe, sed de non augenda post  
sententiam poena damnatorum, debere intelligi, eorum,  
qui ipsam legem vel fugituo oculo inspexerint, nemo  
erit, qui negare sustineat. Rei tamen ipsius documen-  
ta nobis ex Vlpiani libro XIII. ad Edictum L. XII. §. IV. D.  
de receptt. qui arbit. receper. et ex Paulli Libro XVII.  
ad edictum L. XXXVI. D. de re iudicata exhibentur, e  
quibus, iudices datos et arbitros, quoties de re non-  
dum satis ipsis constiterit, sibi non liquere, iurasse, in  
aprico positum esse videmus.

Hic vero non possum mihi temperare, quin mo-  
neam, formulam NON LIQVET numquam a praetore  
aliove magistratu, qui praeeset iudicio, *pronuncia-  
tam*, sed iudicibus, tantum in consilium missis fuisse  
sollemnem, quum Praetorianimi sententiam, causam ipsis

B

ad

ad iudicandum non satis videri instructam, vellent declarare, quod cum esset factum, Praetoris erat, pronuntiare *latam* a iudicibus sententiam. Qui quum, ut iam docuimus, in pronuntiando non vteretur formula non liquet, sed hac **AMPLIVS COGNOSCENDVM**, accuratissime has duas formulas apud veteres auctores fuisse distinctas observauimus, neque enim iudices *pronunciassse*, nec *pronunciatum* fuisse, *non liquere*, vsquam apud veteres legimus. Nec mirum, quum pronuntiare esset Praetoris seu magistratus, qui iudicio praefideret, formula **NON LIQVET** vero iudicibus esset reseruata ad declarandam praetori animi de causa adhuc obscura, nec ad cognoscendum idonea, sententiam. Id quod luculentissimis veterum testimoniis confirmatur. Cicero enim de claris Oratt. cap. XXII. consules Publium Scipionem et D. Brutum, qui ex S. Cto de caede in Silua Sila facta quaesiuissent, *re audita Amplius de consilii sententia* h. e. cum a maiori iudicum numero **NON LIQVERE** esset declaratum, *pronunciassse*, perhibet. Cum quo conspirat locus Afconii Pediani ad Ciceron. Lib. I. in Verr. cap. IX. vbi haec legimus: *amplius PRONVNCIABATVR, quum dixissent iudices, SIBI NON LIQVERE.*

Quo vero haec sunt clariora, eo magis mirari subit, hoc discrimen a multis recentioribus rerum Romanarum

manarum scriptoribus atque interpretibus plane fuisse neglectum. Ita Marcellus Donatus in Dilucidat. ad Liu. Libr. XLIII. cap. II, quae in Edit. Drakenborch. Tom. V. pag. DCXCVIII. et in Ian. Gruteri lampad. Tom. VI. pag. CV. continentur, et M. Ant. Ferratius Lib. I. Epistol. II. pag. VII. dicere non dubitauerunt, iudicem *pronunciasse*, NON LIQVET; et Barnab. Brissonius in immortalis illo de formulis sollempnibus opere Libr. V, et Libr. X de verborum significat. sub voc. liquet, *amplius*, vel *non liquet fuisse* PRONVNCIATVM, quem, praeter Bostum in Epistolae supra laudatae paragrapho v, etiam complures alios neglecta veterum iudiciorum ratione, esse secutos, obseruauimus.

Ex omnibus vero, quae a veteribus hac de re traduntur, certissime constat, indicari vocabulo isto *decretum* (sententiam nostri vocant interlocutoriam) *eius magistratus, qui iudicio praeesset, de causa accuratius cognoscenda, tum pronunciari solitum, quum iudices, eandem ipsis neque ad absolueudum, neque ad condemnandum reum satis claram et exploratam videri, significassent.*

Tam utrum veterum auctorum testimoniis nitatur haec finitio, an minus, age videamus.

*Decretum* diximus, quia interlocutum fuisse praetorem in aprico est. Nam pronunciatum quidem fuisse videmus, sed ita, ut causam non, nisi iterum dicta fuerit, posse decidi indicaretur. Causam vero pluries ampliatam tandem definitiva sententia fuisse decisam legimus apud Liliam Libr. XLIII. Cap. II, qui *M. Titinium bis ampliatum, tertio absolutum*, et apud Valerium Maximum, qui *causam L. Cottae septies ampliatam, octavo iudicio absolutam fuisse*, narrat.

Nec vero in arbitrio praetoris positam, sed ad iudicium in consilium missorum sententiam fuisse pronunciantam ampliationem, praeter Ciceronem in Bruto Cap. XXII. diserte docet Aescenius Pedianus ad Ciceronem in Verr. Libr. I. cap. X. *amplius enim pronunciatum fuisse*, ait, — — *quum dixissent iudices NON LIQVET.*

Tunc vero ampliationis sententiam a praetore fuisse pronunciatam, quum in iudiciis publicis iudices condemnare reum nondum plane convictum dubitarent, absoluere tamen non possent, quia a suspicione non plane liberum esse existimarent, in priuatis vero rem non satis ad liquidum perductam esse viderent, et ex ipsa illa formula *NON LIQVET*, et ex omnibus fere, qui de hac re supersunt, locis veterum patet. Sic, ut e mul-

e multis potiora tantum adferam, Cicero in Oratione pro Cluentio Auito Cap. XXVIII. *deinde*, ait, *homines sapientes ex vetere illa iudiciorum disciplina, qui neque absolvere hominem nocentissimum vellent, neque eum, de quo orta esset suspicio, re illa incognita, pecunia oppugnatum, condemnare primo vellent, NON LIQVERE, dixerunt;* et Asconius ad Cic. I. in Verrem cap. XXIX. his verbis utitur: *Mos veterum hic fuerat, ut si absolvendus quis esset, statim absolveretur, si damnandus, statim damnaretur, si causa non esset idonea ad damnationem, absolui tamen non posset, amplius pronunciaretur, cum quo conspirant, quae apud Donatum ad Eunuch. Act. II. Sc. III. v. xxxix. Edit. Zeun, Tom. I. pag. cccxc. apud Ulpianum l. xiv. §. iv. D. de receptt. qui arbitr. recep. et apud Paullum l. xxxvi. de re iudicat. leguntur.*

Finem denique illius decreti fuisse, ut, causa magis explorata, quid statuendum sit, adpareat, adeoque iudicibus ad ferendam certam de reo aboluendo aut condemnando sententiam via muniatur, praeter Ciceronem de claris Oratt. cap. XXVIII. et Liuium Cap. XLIII. cap. II. omnes fere auctores veteres, qui huius rei mentionem fecerunt, vno ore testantur.

Notione igitur ampliacionis ex ipsius antiquitatis monumentis, quibus solis nostra de rerum Romanarum natura atque indole iudicia debent sustentari, ita, ut opinamur, definita, ut nemini, qui modo recto sensu praeditus est, dubitatio suboriri posse videatur: innumeros recentiorum scriptorum de hoc argumento errores et rerum toto coelo inter se diuersarum commixtiones enumerare et refellere, fuisset omitturi, nisi nobis cauendum esse existimassetus, ne apud eos, qui in corradendis, conuerendis et coaceruandis quisquiliis mirifice sibi placent, negligentiae notam incurreremus. Quorum imbecillitati, ne dicam stultitiae, quum aliquid dandum sit, et tirones, ne illis erroribus praecudicio forte auctoritatis seducti implicentur, monendi esse videantur: quomodo ab aliis modis, proferendi iudicia, apud veteres vilitatis distingui debeat ampliatio, breuiter quaerere constituimus; ita tamen, ut errores magis enumerare, quam proluxa oratione resutare, conemur, quum ratio ipsa rei que natura eos refellat, qui de ampliacionis indole aliter, atque a nobis iam fuit demonstratum, sentiendum existimauerint.

Tritum est atque in vulgus notum, praeter ampliacionem alteram adhuc attulisse viros doctos causam differendi iudicii, scilicet *comperendinationem*. Tertium addit Marc. Anton. Ferratius Libr. I. Epistol. II. pag. vii.



fi patroni non perorarent, quam haud incommode ad *diffusionem* referas de qua postea quaedam exponere de-  
creuimus.

Iam ante omnia, quomodo ab illa discrepet ampliatio, videamus, discrepare enim extra omnem dubitationem positum est, neque ii vlla refutatione digni sunt, qui, praeunte M. Nizolio in Thesauro Ciceroniano Cellarii opera aucto et A. C. 1610ccxxciii. Basileae edito, hos diuersissimos ritus, pro vno eodemque habendos esse, perperam opinati sunt. Mirandum sane est, quid sit, quod interpretes recentiores, quum, quae fuerit comprehensionis indoles, ex optimorum et fide dignissimorum veterum auctorum locis optime potuissent perspicere, germana illorum, potissimum vero Ciceronis, sententia neglecta, ad Grammaticos confugerint; quo factum est, vt, dum Aesconii, qui in ista notione definienda in commentariis ad Ciceron. in Verr. Libr. I. sibi et aliis aperte contradixit, ad huius libri I. caput IX, locum corruptum et mutilum explicare aut restituere studerent, qua in re potissimum Robortellus Cap. XXV. XXVI. XXVII. adnotat. ap. Gruterum in Lampad. Tom. II. pag. xci. sq. haud admodum feliciter operam atque studium collocauit, rem intricasse magis, quam extricasse, reperirentur.

Missis vero, quae de huius rei indole, praeter Ferrarium Libr. I. Epistol. IX et Io. Albert. Spicium, qui Lipsiae  
A. C.

A. C. c̄l̄ōccc̄xviii. de comperendinatione exercitacionem publice defendit, omnes fere Ciceronis interpretes et antiquitatum Romanarum scriptores, alii recte, alii perperam disputauerunt; et ad libellum singularem, alia scribendi opportunitate proponendum relegatis, monemus tantum, hoc argumentum optime Ciceronis in Verrem actione secunda posse illustrari. Quum enim Hortensius Verris defensor agendae causae consilium abiecisset, reus, statim perorata a Cicerone prima actione, quasi conuictus, in exilium sua sponte abiit. Cicero autem, qui in exponendis nequissimi istius hominis vitis et facinoribus omnem vim eloquentiae vellet demonstrare, quum in prima actione, vt Hortensio occasionem causae protrahendae eriperet, testibus tantum vsus, a proferendis omnibus criminibus consulto abstinuisset, iam quinque in Verrem libros conscripsit, quibus hunc comperendinatum et a se altera actione grauissimis criminibus perpetua oratione summa arte finxit oppugnatum. Licet vero in hoc negotio fictione vsus fuerit Cicero, rationem tamen iudiciorum in his contra Verrem libris nullo modo ab ipso fuisse neglectam videmus, ideoque, quis comperendinationis in foro Romano fuerit vsus, ex ficta ista Ciceronis actione secunda recte colligimus. Quodsi neglectis Asconii, potissimum ad Librum I. adnotationibus, maximam partem falsis et corruptis, solum Ciceronem nostri aduissent, et cum aliorum scriptorum

scriptorum fide dignorum locis comparassent, facillimo negotio, quid fuerit is, de quo nobis hic sermo est, comperendinatus, potuissent intelligere. Qui enim vel hunc solum Ciceronis librum attento animo perlegerit, is non poterit non videre, toties dici, comperendinatum fuisse reum, quoties Praetor litigatores, ut causam, iam ab utroque oratam secunda vice agerent, in diem perendinum adesse iussisset, id quod sententia nondum a iudicibus lata factum fuisse, ex Ciceron. in Verr. Libr. I. cap. IX. constat. Quae quidem de comperendinationis indole sententia quum Ciceronis auctoritate nitatur et a Marcello Donato ad Liu. Libr. XLIII. cap. II. Ferratio Libr. I. Epistol. VII. pag. xxxvi, Matthia Gesnero in Thesaur. Erudit. Scholastic. et Ernestio in elaii Ciceron. aliisque non minus claris interpretibus confirmetur, quomodo a comperendinato differat ampliatio, ut moneamus, vix necesse est. Hoc enim tantum ambobus istis ritibus in foro Romano celebratis commune fuit, quod utriusque finis esset, ut uniuersa causae ratio magis patefieret, et per hanc et illam iudicium prorogaretur; in aliis omnibus toto coelo inter se differre, ex iis, quae de utriusque indole diximus, facile colligitur. Comperendinatio enim causa nondum perorata, nondum missis in consilium iudicibus; ampliatio non, nisi ex iudicum lectorum sententia a Praetore pronuncianda, locum

C

inuenire

inuenire poterat. Illa, vt per alteram actionem res ad liquidum perduceretur, adeoque satis ad ferendam certam sententiam praepararetur, erat instituta, haec tunc decerni solebat, quum, licet oratores dixissent, nondum rem satis liquere, visum esset iudicibus.

Quae quum ad distinguendas istas duas proferendi iudicii rationes sufficiant, plane supersedere possemus negotio, alias adhuc distinctiones a recentioribus scriptoribus adlatas et centies reiectas recensendi.

Ex quorum quidem magno numero haec vna tantum veritati consentanea esse videtur, quod comperendinatus reus, teste Cicerone l. l. bis tantum; ampliatus, vt ex Valerio Maximo l. l. et Liuiio Libr. XLIII. cap. II. discimus, pluries causam posset dicere. Alias vero omnes spurias esse, et falsa veterum interpretatione niti, pro explorato habemus. Iam vero quum harum distinctionum aliae ob eam causam falsae sint, quia naturae comperendinationis, aliae, quia naturae ampliationis repugnant; nos quidem, quum primum genus amplioem de comperendinationis natura requirat disquisitionem, vtrum cum Alconio Pediano ad Ciceronis in Verrem Libri primi capite nono, Editionis Oper. Cicer. Neapolit. de A. c1010LXXVIII. T. II. p. cxciv. cum Carolo Sigonio de Iudiciis Libr. II. cap. XX et XXII, Mar-  
eello

cello ad Ammian. Marcellin. Libr. XXIX. in Gruteri Lampad. Tom. VI. p. CCCCLIX. magnaue eorum, qui hos secuti sunt, cohorte, a reo comperendinato in secunda actione primo, ab accusatore ultimo loco dictum fuisse, statuerere debeamus, an vero cum Ferratio Libr. I. Ep. IX. et ad Ciceron. in Verr. Libr. I. cap. IX. Editionis illius splendidae Neapoli euulgatae Tomo II. pag. cxciv. inuerso ordine dictum fuisse, acutissime demonstrante, nobis sit sentiendum; deinde non semper, vt Sigonius de Iudiciis Libr. II. cap. XX. XXII. et Marcellus l. l. contendit, tertiam diem comperendinationi fuisse dictam, neque eandem soli criminis repetundarum fuisse propriam, singulari libello, quo de comperendinatione sigillatim nobis quaestio instituitur, demonstrabimus.

Si tantum hoc loco nobis refutandi esse videntur, qui ob ampliacionis indolem non satis cognitam falsas, cur haec a comperendinatione differat, causas attulerunt. Quorum in censum potissimum referendus Carolus Sigonius, qui, vt Chr. G. Heynius Vir Celebrerrimus in praeslantissima illa, quam de accusatorum et iudicior. publicor. ratione apud Rom. et Graec. Gottingae A. C. MDCCCXXXIX. proposuit, Commentatione II ait, fons et fundus est omnium, quae de argumento iudiciorum Romanorum scripta sunt. Sigonius igitur, Lib. II. cap. XXII.

vbi de differentia illa sermonem instituit, his verbis vti-  
tur: *in comperendinatione potuit esse ampliatio, in  
ampliacione nequaquam comperendinatio*, quae verba,  
praeter Rosinum Antiquitatt. Romanar. Libr. IX. cap. XXIV.  
fideliter exscripserunt complures. Sed, quid sibi cum  
hoc effato voluerit vir iste Celeberrimus, nescio. Vt  
enim verum est, in ampliacione non fuisse comperen-  
dinationem, ita, quomodo illa in hac esse potuerit, non vi-  
deo. Quum enim, vt iam vidimus, reus non, nisi ex iu-  
dicum in consilium missorum sententia, posset amplia-  
ri; in comperendinatione, qua, caussa nondum perora-  
ta, neque ad iudices lectos perlata, quum a Praetore ad ite-  
rum dicendum litigatoribus dictus esset dies perendinus, lo-  
cum inueniebat, ampliacionem esse potuisse, nemo con-  
tendere audebit, nisi qui, vocabuli sono deceptus, in quo-  
cunque iudicio prorogato hanc obtinuisse, perperam fue-  
rit opinatus. Ita igitur Sigonii sententia esse videtur  
comparata, vt ad rem obscurandam magis, quam illu-  
strandam, faciat. Nec praetereundus est alius, non mi-  
nus grauis Sigonii error. Capite enim Vigesimo secundo  
libri de Iudiciis secundi: *non omnes leges admisisse am-  
pliacionem* contendere non dubitauit, quem errorem  
ex loco isto Classico Ciceronis in Verr. Lib. I. cap. ix.  
male intellecto fluxisse videmus, cui errori iterum hoc  
dedit occasionem, quod magis Asconii interpretationem,  
quam

quam ipsam genuinam Ciceronis sententiam, viri docti sequerentur. Quae omnis de hoc loco quaestio cum arctissime cohaereat cum iis, quae de lege Seruilia et Acilia nobis dicenda sunt, tertio huius nostrae disputationis capite, quo de origine et fatis ampliacionis, quaestio a nobis instituetur, reseruamus. Id tantum hic addere placuit, primo in omnibus iudiciis publicis, nullo excepto permillum fuisse iudicibus, causam ampliari, id quod vel ipsius rei naturam docere videmus. Quum enim iste mos inde originem haberet, quia, de hominis capite, nisi satis clara et explorata causa, non esse iudicandum, Romani censerent: quod in vno iudiciorum genere aequum et iustum existimatum esset, id in aliis non admittere, non modo iniquum, verum etiam iniustum fuisse futurum, nemo est, qui negare sustineat. Accedit, quod ampliandi potestatem in diuersissimis delictorum generibus fuisse iudicibus Cicero in Orat. pro Cluentio cap. XXVII. pro Caecina cap. X. et in Verr. Libr. I. cap. XXIX, et Valerius Maximus Libr. VIII. de iudiciis publicis, de absolut. cap. XI, sint auctores. Deinde in omni iudiciorum genere habuisse rei ampliandi potestatem iudices, non modo ex iis, quae in Terent. Phormione Act. II. Scen. IV. v. xvi. et a Donato ad Eunuch. act. II. Scen. III. v. xxxix. dicuntur, colligere possumus, verum in causis quoque priuatis amplius fuisse pronunciatum, nec Sigonius ipse

l. l. Libr. I. cap. XXIX. negare ausus est, et luculentissimis veterum auctorum testimoniis docemur. Ita in Ciceronis Orat. pro A. Caecina cap. XI. et cap. XVIII. causae priuatae ampliatæ fit mentio, et Aul. Gellius se lectum in iudices, vt iudicia priuata susciperet, in causa aliqua pecuniaria iurasse, sibi non liquere, Libro XIV. cap. II. Noct. Attice, narrat, et Vlpianus Libr. XIII. ad Edict. de arbitr. haec dicit: *proinde, si forte urgeatur a praetore ad sententiam, æquissimum erit, si iuret, sibi de causa nondum liquere, spatium ei ad pronuntiandum dari.* Nec minus Paullus Libr. XVII. ad Edict. ex Pomponii Libr. XXVII. ad Edict. haec adfert: *si uni ex pluribus iudicibus — de re non liqueat, caeteri autem consentiant, si is iurauerit, sibi non liquere, eo quiescente caeteros, qui consentiant, sententiam profervi, quia, et si dissentiret, plurium sententia obtineret,* quos locos in Digestis, illum L. XIII. §. iv. de receptt. et qui arbitr. recepere; hunc l. xxxvi. de re iudicata, nobis conseruatos fuisse, laetamur. Ista vero testimonia quum ita sint comparata, vt ne minimam quidem nobis relinquunt dubitationem, vix opus est, ad M. Anton. Ferratii, et Ioan. Hopii auctoritatem confugere, quorum vterque, ille in notis ad Ciceron. in Verr. Libr. I. cap. IX, et in Epistolarum libro primo Epistola nona, hic vero in Dissertat. de iudicibus a praetore et prouinciarum rectoribus ad causas priuatas dari solitis,



tis, Lugduni Batauorum A. C. cIoIocccxxix. defensa, quam in Oelrichii Thesaur. nou. Dissertat. iuridicar. Vol. I. pag. Dviii. recusam reperimus, veram de hac re amplexus est sententiam. Cum vero videamus, ampliacionem nulli certo generi causarum reseruatam; comperendinationem singulari lege, nimirum Glauca, introductam fuisse; ex Cicerone in Verr. Libr. I. cap. IX. discimus. Vtrum vero repetundarum tantum, an vero etiam aliorum criminum rei fuerint comperendinati, in ea, quam paramus, singulari de comperendinati disputatione erit nobis disquirendum, vbi simul, quid de Spiesii opinione, quam iste in Exercitationis supra laudatae paragrapho octaua exposuit, de huius ritus in causis ciuilibus vsu statuendum sit, quaerere decreuimus. Antequam vero ab hoc disputationis nostrae argumento ad aliud transeamus, Heineccium humani aliquid passum fuisse, monebimus, qui in Syntagmae Antiquitatt. Romanar. Iurisprud. illustrantium Libr. IV. Tit. xviii. §. xxx. de comperendinatione dicturus, his verbis vtitur: *Cacterum lex, ex qua agebatur, aut hanc etiam actionem admittebat, aut comperendinationem concedebat. Si vnica actio admittebatur, tum finita defensione, statim in suffragia mittebantur iudices, et sic PRIMO COETV, vel PRIMO indicare dicebantur. Auctor ad Herem. libr. IV. xxxvi. Vos veriti estis; si primo coetu condemnassetis, ne crudeles existimare-*

*existimaremini? Quae verba egregie interpretatur Turneb. Aduers. XX. xxv. Sin lex comperendinationem haberet: tum perendie noua instituebatur partis utriusque recitatio, sed ita, vt priore loco reus, posteriore accusator diceret. Cicer. Verrin. I. ix. et ibi Afsconius Paedianus. Sed in hoc loco exponendo egregie falli istum virum Celeberrimum, inspecto ipso quem confirmandae sententiae causa attulit loco Ciceronis integro, ubi de ampliacione sermonem esse, iuuenimus, clarissime adparebit. Ita enim legimus in Libr. ad Heren. IV. c. XXXV. Quid fuit, iudices, quare in sententiis ferendis dubitaueritis, aut istum hominem nefarium ampliaueritis? Non apertissimae res erant crimini datae? Non omnes hae testibus comprobatae? Non contra tenuiter et negatorie responsum? Hic vos veriti estis, si primo coetu condemnassetis, ne crudeles existimaremini? Dum eam vitastis vituperationem, quae longe a vobis erat absutura, eam inuenistis, vt timidi atque ignaui putaremini. Deinde, reum comperendinatum fuisse, antequam in consilium missi essent iudices, iam demonstrauius. Quomodo igitur, reo non comperendinato, dici poterant iudices primo coetu, hoc est, quando primo erant in consilium missi, iudicasse, quum comperendinatione non efficeretur, vt bis in consilium mitterentur? Formula igitur: primo iudicauerunt opponitur illi: dixerunt sibi*

sibi non liquere, adeoque iudices tunc tantum, quam ampliassent reum, ipsos non primo iudicasse dici poterant, id quod, praeter rei ipsius rationem, Cicero docet, loco paullo ante adlato et Libro in Verrem I. cap. IX. his verbis: *antea vel iudicari primo poterat, vel amplius pronounciari*; et sub finem eius capituli: *ita mittam in consilium, ut etiamsi lex ampliandi faciat potestatem, tamen isti turpe sibi existiment*, non primo iudicare; et pro Cluentio l. l. *homines sapientes, — qui neque absolvere hominem nocentissimum possent, neque re incognita primo condemnare vellent*, non liquere dixerunt. Quum autem Poletus in historia fori Romani Lib. IV. cap. XV. ex Asconio Pediano, communi isto, quibus hic locus scater, errorum fonte, in ampliatione scilicet eum tantum, in cuius oratione fuisset obscuritas. in comperendinatione utrumque, et accusatorem et reum dixisse, tradiderit, quid de commentitio isto discrimine sit statuendum, secundo huius libelli nostri capite, ubi de effectibus ampliationis dicemus, quaerere constituimus.

Iam de *diffissione* nonnulla addece, et, quo pacto ea ab ampliatione differat, videre iuvat. De eorum quidem, quae hac de re lege decemvirali fuerunt cauta, haec nobis supersunt:

..... VADES SVBVADES  
extra quam si MORBUS SONTICVS ... VOTVM  
..... absentia Reipublica Ergo  
AVT STATVS DIES CVM HOSTE  
intercedat: nam SI QVID HORVM  
FVAT VNVM IVDICI ARBITROVE  
REOVE EO DIE DIFENSVS ESTO

Cuius in legis interpretationem euagari omittimus, et quoniam ab instituto nimis foret alienum, et quia otium nobis in hoc negotio fecerunt clarissimi XII. Tabularum interpretes, inter quos nobis hic potissimum laudandi esse videntur Iacobus Godofredus in quatuor fontibus Iuris Ciuilis; Marcilius in collect. et interpretamento LL. XII. tabb. Ræuardus in Commentario cap. V. Graulina in Operum Tomo II, ad h. l. Paull, Merula de LL. cap. II. VI. in Operibus posthumis pag. xxxix. et Buchaldus in Commentariis in LL. XII. Tabb. qui Gallico idiomate sub titulo: *Commentaire sur la loi des douze tables par Mr. Bouchard*, prodierunt, pag. ccciii. Iam non, nisi de significato vocabuli DIFENSVS, solliciti esse debemus. Varias vero circa lectionem huius loci emendandam et restituendam discrepantes commentatorum opiniones, facere posse coniungi crediderim. Siue enim cum Godofredo, Graulina, Merula aliisque ab obsoleto verbo *fendo*, quod teste Prisciano olim in vfu fuit, siue cum Ioanne Corasio

Corasio in Miscellaneor, cap. XXXIII, pag cccclxxi. DIFINSVS et eum Iac. Cuiacio Obseruat. Libr. XII. cap. XIII. DIFEISVS, seu ex auctoritate Digesti Florentini et Haloandriani, vbi in loco Vlpiani L. II. si quis cautionib. in iud. sistend. causa fact. non obtemp. hoc verbum occurrit, DIFFISSVS, aut, DIFISSVS legeris; hoc tamen, auctore Euerardo Ottone in Dissertatione de LL. XII. Tab. quae in eiusdem Commentario ad Institut. ab Harprechto edito typis repetita legitur, seu ex prisca legis Xviral. latinitate DIFENSVS, seu ex recentiori ratione loquendi cum Vlpiano DIFFISSVS legeris, vtroque vocabulo iudicii dilationem, seu prorogationem ob legitimum a parte rei, patroni vel iudicis oblatum impedimentum, concessam insigniri, videbis. Eiusmodi autem impedimento oblato, licet Acron Horatii Scholiasies ad Lib. II. Satyr. I. v. LXXIX: *Praetorem dixisse*, adferat, *hic dies DIFFISSVS esto*, tamen inuito etiam altero litigatore ac iudice, diem ipso iure fuisse interruptum, praeter Cuiacium l. l. etiam Euerardus Otto in Dissertat. laudata adfirmat. Quae quum ita sint, nec causa: non enim impedimentum, sed rei obscuritas ampliandum reum suavit; nec modo decernendi: diffissio enim fiebat ipsa lege; ampliatio a iudicibus in consilium missis; vterque modus prorogandi iudicium congruit. Diffissa causa neque, vt comperendinatio, certum tempus re-

requirebat, quo litigatoribus esset comparandum, sed, remoto impedimento iudicium fuit continuatum; quum in ampliacione et nouus dies diceretur, et altera pluribusue actionibus de nouo esset perorandum. Haec ita clara sunt, vt ne verbum quidem de hac apertissima discrepantia fuifsem additurus, nisi vnum adhuc mihi esset monendum. Poterat causa diffindi etiam ob eam rationem, quum iudex, quid ipsi faciendum esset, incertus, sibi consulendos censuisset alios, qui ipsum consilio adiuuarent, quod discimus ex Gellio Noct. attic. Libr. XIV. cap. II. qui apud se, iudicem datum, petitam fuisse pecuniam, ait, quae dicta fuerit numerata; sed eum, qui peterit, virum bonum et vitae inculpatissimae, neque testibus, id factum docuisse, et argumentis admodum exilibus fuisse nisum; illum autem, vnde peteretur, hominem vita turpi et sordida conuictumque vulgo in mendacijs, plenumque fraudis et perfidiarum fuisse ostensum. De quo iudicio haec narrat: *Tunc ibi amici mei, quos rogaueram in consilium, viri exercitati, atque in patrocinijs et in operis fori celebres, semperque se circumundique distrahentibus causis, festinanter, non sedendum diutius, ac nihil esse dubium dicebant, quin absolendus foret, quem accepisse pecuniam illam, nulla probatione sollemnt docebatur. Sed enim ego homines cum considerabam alterum fidei, alterum pro-*  
bri

*bri plenum, spurcissimaeque vitae ac diffamatissimae, nequaquam adduci potui ad absolvendum. Insi igitur, diem diffindi, atque inde a subsellio pergo ire ad Phaurinum philosophum, quem meo tempore Romae plurimum sectabar, ac de hominibus, quae apud me dicta fuerant, uti res erat, narro omnia, ac peto, ut et ipsum illud, in quo haerebam, et caetera etiam, quae observanda mihi forent in officio iudicis, faceret me, ut earum rerum essem prudentior. Quae iudicii prorogatio, quum non minus, quam ampliatio ob incertitudinem iudicis fiebat, tamen, quum illa ob eam causam fieret, ut iudex, quam sententiam ferre deberet, disceret: haec, quoties iudicem certam sententiam, ob rei obscuritatem, ferre non posset, decernebatur. Ita hac ipsa causa, et diffusum iudicium, et postea ampliatum fuisse, ex eodem Gellii loco perspicimus. Sed maius ego, altiusque id esse existimaui, quam quod meae aetati et mediocritati conveniret, ut cognovisse et condemnasse de moribus, non de probationibus rei gestae viderer, ut absoluerem tamen inducere in animum non quivi, et propterea iuravi, mihi non liquere, atque ita illo indicatu solutus sum. Neque audiendus est Bofius, qui in epistola laudata, causam, et quum comperendinata, et quum ampliata sit, diffusam dici posse, contendit, quum iam nec cum hac, nec*

cum illa, praeter prorogationem Iudicii, aliquid diffi-  
sioni esse commune, euidentissime demonstrasse nobis vi-  
deamur.

---

C A P V T II

QVOS EFFECTVS HABVERIT AMPLIATIO  
OSTENDITVR

---

**I**am nobis hunc locum exposituris statim a princi-  
pio refutandus est Asconius, qui loco supra lau-  
dato, in ampliacione *eam partem dixisse* perhibet, *in*  
*cuius peroratione obscuritas visa fuisset*, quem refel-  
lere studuerunt Manutius de LL. Romanis pag. LIII. et, qui  
hunc secutus est, Philippus Broideus in praetermissis ad  
Francisc. Polleti histor. for. Roman. Libr. IV. cap. XV.  
Licet vero illo Liuii loco, quem contra Asconium attule-  
runt duumiri isti celeberrimi, nihil inesse, quo Asco-  
nius possit refutari, demonstrauerit Robortellus Adnotatt.  
Lib. II. cap. XXV, ex rei tamen ipsius natura, aliisque ve-  
terum testimoniis, ab utroque litigatorum, causa ampliata,  
altera actione fuisse peroratum, recte colligere potes.  
Quodsi in solius accusatoris oratione fuisset obscuritas,  
nonne huic soli altera actione augere crimina, nec reo quo-  
que,



que, vt a criminibus sese defenderet, permissum fuisse, credamus? Nonne hoc esset Romanos, iusti alias tenacissimos, atrocissimae iniustitiae accusare? Neque vbi locus ampliatiōni esse debebat, vnus tantum litigatoris causa obscuritate poterat laborare; sed ab vtraque parte sese obtulerunt, quae incertos ac suspensos tenerent iudices. Quod si satis clara fuissent crimina ab accusatore prolata, condemnandus; si defensione satis visus fuisset excusatus reus, absoluendus fuisset, non ampliandus. Accedit, quod non tam orationis obscuritas, quam causae ipsius ambiguitas ampliatiōni daret occasionem. Tum eorum locorum, qui de ampliatiōne apud veteres scriptores leguntur, vlli, tantum abest, vt aliquid inest, quo stabiliri possit Alconii sententia, vt plura etiam, in iisdem, quae ipsum refellere possint, inueniantur. Sic ampliato reo *altera actione* causam fuisse peroratam, testatur Cicero in Verrem Lib. I. cap. IX. in qua quidem vtrumque litigatorem dixisse vel ipsa actionis vi atque natura intelligere est; ex eo ipso et quod Praetor amplius cognoscendum esse pronunciauit, colligi potest, non vnā, sed alteram quoque partem fuisse auditam. Non igitur est, quod dubitemus, Heineccio in antiquitate, Libr. IV. Tit. xxxiii. adfentiri, qui de hoc argumento, *si non absolutiōnis*, ait, *sed ampliatiōnis tantum pronunciaata esset sententia, denuo cognosci solebat causa alio die, quem praetor arbitrato suo statu-*

*statuebat. Tunc iterum primus dicebat accusator, deinde patronus, denuo in consilium mittebantur iudices, idque eo usque fiebat, donec ad liquidum perducta esset causa.*

Et magis haec omnia confirmantur, si, quae ampliandae causae occasionem dare potuerint, diligenter vituperandos Auctor, ad Herenn. Libr. IV. cap. XXXIII. iudices existimat, qui reum ampliarent, quum apertae essent res crimini datae, testibus comprobatae, et a reo tenuiter ac nugatorie esset responsum. Quid igitur ampliatae causae iustam dare potuit occasionem? Nempe cum crimina essent obscura, nec res testibus satis esset euicta, et ea defendendi ratione usus esset reus, qua quidem crimina ipsi obiecta dubia redderentur atque incerta, ita tamen, ut a suspicione non adeo videretur liberatus, ut ad eum absolendum adduci possent iudices. Quid igitur ampliata causa litigatoribus erat faciendum? Scilicet accusatori crimina verius exponenda, testes aut noui adducendi, aut iterum examinandi et cum reo committendi; reo vero si modo fieri posset, quae ad ipsum exculpandum essent idonea, iterum erant proferenda, augenda et confirmanda. Alio quoque defensore, ac prima actione, ut licuisse reo, Cicero auctor est libro de claris oratoribus capite XXII. ubi quosdam publicanos in iudicio consulari bis ampliatos, auctore Laelio, qui ipsos hucusque defendisset, ad Ser. Galbam,

bam, quod is in dicendo ornatior acriorque esset, causam detulisse, accepimus.

Perorata iterum causa, missisque denuo in consilium iudicibus, aut rursus causa fuit ampliata, id quod teste Valerio Maximo l. l. in causa Cottae septies factum fuit, aut ampliationem, causa ad liquidum perducta, sequebatur, ut in causa Philodami, quam Cicero in Verr. Libr. I. cap. IX. narrat, condemnatio; aut absolutus est reus, ut de Marco Titinio bis amplato, tertio absoluto refert Liu. Libr. XLIII. cap. II. Quibus testimoniis Asconium erroris convincere possumus, qui iudices tunc tantum ampliasse reum tradit, cum mala eius causa esse videretur, quem locum, quia corruptum et mutilum putaverat magnus iste A conii sui defensor atque vindex Robor tellus l. l. cap. XXVIII. restituere conatus est, ita tamen, ut error iste apertus nullo modo ab eo reperiretur correctus: nam iudices reum ideo, ut tempus ipsi esset effugiendi, ampliasse asseuerat, cum tamen *ex animi sententia* se iudicaturos *irassent*, adeoque, si de eo, quem fontem esse existimarent, sibi non liquere, dixissent, iurisiurandi religionem in quacumque ampliatione fuissent violaturi, id quod sine iniuria contendere non potest.

---

CAPVT III

DE AMPLIATIONIS ORIGINE ATQVE FATIS

---

Vnde originem traxerit ampliatio, si quis quaesierit, ex vetustissimis Romanorum institutis deriuandum hunc morem, neque vlla certa lege introductum esse, responderem. In Graecia enim, vnde Romanos magnam legum et institutorum partem repetiisse constat, ampliandi morem non fuisse receptum, luculentissimis testimoniis est comprobatum. Athenis enim non vt Romae tres, sed duas tantum urnas positas fuisse, quarum vna misericordiae altera mortis urna vocaretur, praeter Lysiam aduers. Simon, pag. lxxxviii, edit. Io. Taylori et Ierem. Marklandi, Londini A. clolcccxxxix. euulgat. etiam Aristoteles Libro II. *ἠθικῶν* pag. dxii. Tomi II. edit. Paris. ex recens. Duvalli, et Iul. Pollux in Onomastico Libr. VIII. cap. X. §. cxvii. perhibent. His urnis iudices absoluturi calculum album, condemnaturi nigrum immittebant. Si paria essent suffragia calculis albis vnus adhuc quo reus a poena liberaretur, addebatur, Calculus Mineruae, de quo videtis Puttmanni, Viri Celeberrimi, quem honoris causa nomino, elementa Iur. Criminal. §. dcccclxxvi.

Quodsi

Quodsi quis de ampliacionis apud Romanos origine recte iudicare velit, potissimum ipsi cauendum est ab erroribus, in quibus male intellecto loco illo Ciceronis in Verr. Lib. I. c. IX. interpretes impediti haeserunt. Ab hoc enim loco omnia, quae de hac re circumferuntur, commenta tanquam ex fonte manarunt. Haec igitur nobis ante omnia paucis sunt enucleanda, vt, eo clarius, quae eius rei fuerit ratio, patefeat.

De repetundarum crimine ante Ciceronem has leges fuisse sancitas nouimus: *Legem Calpurniam* latam A. V. DCIV, *Aciliam* latam a Marco Acilio Glabrione Tribuno plebis, quam Seruilia fuisse antiquiorem contra Hotomanum caeterosque L. L. Romanarum commentatores omnes grauissimis argumentis exposuit Io. Aug. Ernestius in Catalogo L. L. clauis Ciceronianae praemisso; *Legem Seruiliae Glauiciae* A. V. DCLIII. qua, teste Cicerone, primum cautum fuit, vt comperendinaretur reus, quum autem lege Aecilia huius rei causa nihil sancitum, libertas primo iudicandi, nisi ampliare voluissent, iudicium arbitrio esset relicta; *Legem* denique *Corneliam* latam a Cornel. Sulla post Seruiliam.

Iam Cicero, quum Verrem repetundarum accusasset, eundem, vt iam supra docuimus, cum iste statim post primam actionem sponte in exilium abiisset, finxit comperendinatum, atque altera actione a se conuentum. Quum

vero Libr. I. cap. ix. moleste tulisse Hortensium Verris defensore fingeret, quod prima actione nimis brevis fuerit Cicero, nec dederit reo respondendi atque se defendendi occasionem: his argumentis contra eum usus est: durior esse legem Seruiliam, qua comperendinatio sit praescripta, lege Acilia, qua vel iudicare primo, vel amplius pronuntiare liberum esset iudici, ita locutus: *verum, ut opinior, Glaucia primus tulit, ut comperendinaretur reus: antea, h. e. ante L. Seruiliam, vel iudicari primo poterat, i. e. liberum erat iudici, primo iudicare, quod quid sit iam supra exposuimus, vel amplius pronuntiacari. Vtram igitur putas legem molliorem? Opinor illam h. e. Aciliam, veterem, qua vel cito h. e. sine comperendinatu, absolui, vel tarde, siue ampliata causa, condemnari licebat. Ego tibi illam Aciliam legem restituo, qua lege, licet ea permessa esset ampliatio, multi tamen semel accusati, semel dicta causa, semel auditis testibus, statim primo coetu condemnati sunt.*

Qui quidem locus, ut opinamur, ita, ut rei contentaneum esse videatur, a nobis explicatus, multis erroribus dedit occasionem, quorum eos potissimum hic recensuimus, qui in origine ampliationis constituenda sunt commissi. Namque alii huius loci interpretes, fuisse quandam legem veterem Seruilia vetustiore, qua ampliatio fuisset permessa, contendunt, eandem Legem Seruilia fuisse sublata, eaque comperen-

perendinationem institutam, Aciliam vero et ampliacionem et comperendinationem sustulisse, quae ambae Lege Cornelia fuissent restitutae; hanc vero sententiam Asconii, quem secutus est Graevius ad. h. l. Hofmannus in historia iuris Vol. I. pag. xc aliique, hic refellere non opus fuit, quum et Ferratius in notis ad hunc Ciceronis locum pag. cxcvi et Ernestius l. l. iam nobis hic fecerint otium.

Alii quidem, quam liberam lex reliquerat ampliacionem, lege expressa fuisse introductam censuerunt. Sic Sigonius ampliandi potestatem praetori factam fuisse Lege Servilia, ex hoc Ciceronis loco male intellecto, collegit, adeoque in fragmento Legis Serviliae ab ipso Libr. de Iudiciis l. capite XXII. exhibito et ex suo ingenio suppleto, addidit haec:

De ampliando reo . . . Si Praetor qui eam rem  
QVAERET EX H. L. CAUSAM non nouerit, ei  
amplius pronounciare fas sit.

Quae ad verbum exscripta legimus apud Hofmannum in Histor. Iur. Tom. I. pag. cxxciii. Manutius quoque L. Acilia ampliandi datam existimat potestatem. Quos tum ipsa rei ratio, tum Ferratius ad hunc Ciceronis locum pag. cxcviii. Vol. II. edit. opp. Ciceron. Neapolit. tum etiam Garatonius ad. h. l. pag. cxcviii. Vol. II. eiusd. edit. re'ellit, quibus Io. Aug. Ernestium l. l. suffragari video. Quae omnia nos mouent, vt cum Ferratio, Ernestio et Garatonio

ritum ampliandi non legibus praescriptum, sed moribus fuisse introductum credamus. Eadem quoque nos docent, ampliationem quaestionibus perpetuis esse multo antiquiorem, quam auctore Cicerone ante L. Seruiliam fuerit recepta. Neque aliud quod sub Imperatoribus usque ad Iustiniani tempora obtinuisse, ex locis A. Gellii, Senecae Pauli et Ulpiani in superioribus pag. XXII a nobis adlatis ita patet, ut nulla hac in re amplius nobis suboriri posse videatur dubitatio. Nec multa in isto ritu successu temporum mutata fuisse, existimo, nisi forte hoc, quod iudices non semper tabulis, quarum sub initium Capitis I. fecimus mentionem, sibi non liquere, declararent, sed de animi sententia viva voce eum qui iudicio praesesset, redderent certiores, quod ex auctoribus modo laudatis colligi posse existimauimus. Atque haec quidem de ampliationibus publicorum iudiciorum apud Romanos hactenus.

C O R R I G E N D A.

pag. X. l. 7. pro *distictas* lege *distinctas*. pag. XXI. l. 4. pro: nobis dicenda sunt, tertio lege nobis dicenda sunt; *eam* tertio. pag. XXI. l. 5. pro capite lege *capiti*.

Reliquos, si qui supersunt, minoris momenti errores Lector ipse beneuolente emendet.







Leipzig, Diss.; 1793

ULB Halle  
004 350 43X

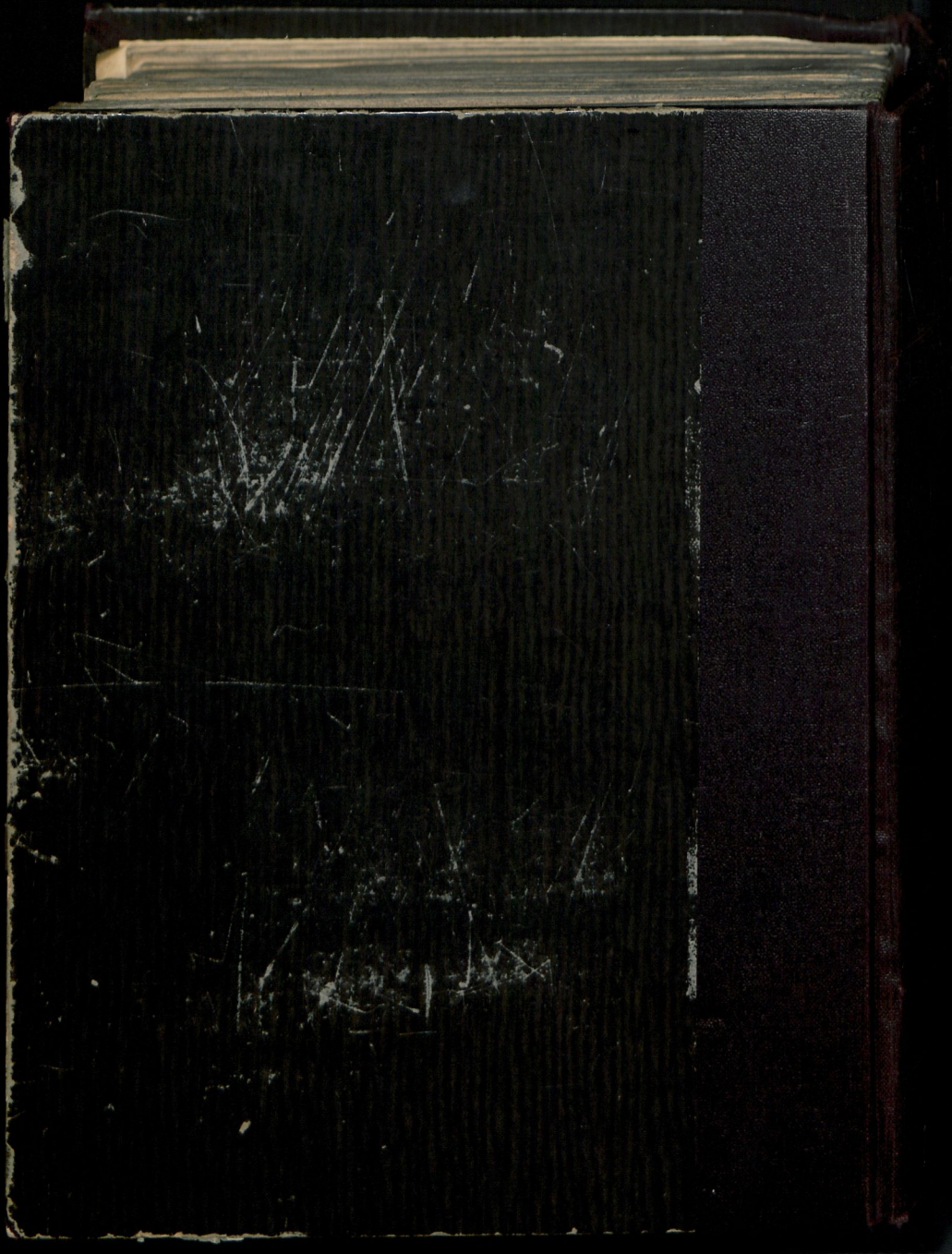
3



f  
TA-20L

nur Stk. 6. bisher vernüßf

WZP





9918

No. 112

1793, 12.

DE  
AMPLIATIONIBVS  
IUDICIORVM PVBLICORVM  
APVD ROMANOS  
EXERCITATIO

ILLVSTRIS IVRISCONSVLTORVM ORDINIS  
AVCTORITATE  
PRAESIDE  
CHRISTIANO DANIELE  
ERHARDO

IVRISCONSVLTO ET ANTECESSORE

A. D. XXIV. IANVAR. A. C. MDCCCLXXXIII

PVBLICE DEFENDET

IOANNES CHRISTOPHORVS SCHNEIDERVS  
ZETAV. HERMVNDVRVS

LIPSIAE  
EX OFFICINA BREITKOPFIANA

